

QATTIQ MAISHIY CHIQINDILARNI QAYTA ISHLASH UCHUN INNOVATSION G'OYALAR

*Toshkent shahar Olmazor tumanidagi Abu Ali ibn Sino nomidagi
ixtisoslashtirilgan maktabning 9"V"-sinf o'quvchisi Yuldasheva Rayxona*

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada qattiq maishiy chiqindilarni qayta ishlash uchun innovatsion g'oyalar yoritilgan.

Kalit so'zlar: qattiq maishiy chiqindi, g'oyalar, ekologik masala, insoniyat, yashash tarzi, atrof-muhit.

Dunyo miqyosida chiqindilar muammosi eng dolzarb ekologik masalalardan biriga aylanib bormoqda. Insoniyat borki, yashash tarzi, hayoti davomida albatta tabiatga, atrof muhitga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Ana shulardan biri turmush faoliyatimiz davomida har kuni chiqayotgan chiqindilardir.

Ma'lumotlarga ko'ra, 2021-yilda respublikamiz hududlarida to'plangan 7 million tonna qattiq maishiy chiqindilarning 1,8 million tonnasi qayta ishlangan bo'lib, bu ko'rsatkich 26 foizga yetkazilgan. O'tgan yilda 6,8 million tonna qattiq maishiy chiqindilarning 2,2 million tonnasi yoki 32,4 foizi qayta ishlanib, qolgan 4,6 million tonna qattiq maishiy chiqindilar poligonlarga joylashtirilgan.

Tadqiqotlarga ko'ra, shisha idish – million yil, plastik ichimliklar idishlari – 450 yil, alyuminiy konserva – 80-200 yil, kuchlanish batareyalari – 100 yil, kauchukli etik – 50-80 yil, plastik stakan, teri, qalay konserva – 50 yil, neylon mato – 30-40 yil, charm poyabzal – 25-40 yil mobaynida chirib, yo'q bo'lib ketadi.

Bu holatdan anglash mumkinki, yerga tashlangan har qanday chiqit atmosferaga, atrof muhitga, yer, suvimizga va albatda sog'lig'imizga jiddiy zarar yetkazishini hayotimizning o'zi ko'rsatmoqda. Davlatimiz shiddat bilan rivojlanib bormoqda, aholi soni ortmoqda va bugungi kunda chiqindilarning mingga yaqin turi qayd etilib, ular soni kelgusida yana ham ortishi bashorat qilinyapti. Rivojlangan mamlakatlarda chiqindilarni yoqish va ulardan muqobil energiya manbalari olish usuli keng yo'lga qo'yilgan. Germaniya, Fransiya, Shvetsiya, Rossiya davlatlarida chiqindilarni yoqish va ulardan muqobil energiya olish bo'yicha yashil tariflar ishlab chiqilgan. Mazkur yo'nalishda faoliyat yuritayotgan korxonalar subsidiyalar ajratiladi.

Afsuski, bugungi kunda, mamlakatimizda qattiq maishiy chiqindilarni yoqish va ulardan muqobil energiya olish bo'yicha faoliyat yuritayotgan korxonalar mavjud emas.

Shvetsiya har yili o'rtacha 461 kilogramm chiqindilar ishlab chiqaradi, ammo yiliga ikki million tonnadan ortiq chiqindilar yoqib yuboriladi. Bu esa mamlakat

chiqindilarining yarmini issiqlik energiyasiga aylantirib berishni ta'minlaydi. Chiqindilarni xomashyo sifatida yoqish uchun sertifikatlangan issiqlik zavodlari mavjud. Ularning markazlashtirilgan issiqlik energiyasi bozoridagi ulushi 42 foizni tashkil qiladi. Yana bir qiziq fakt shundan iboratki, chiqindini yoqishdan hosil bo'lgan kuldan metallar ham olinadi. Hatto kanalizatsiyaga tashlanadigan organik moddalar ham energiyaga aylantiriladi. Bunday chiqindilardan tarkibida metan bo'lgan biogaz, so'ngra shahar transporti uchun bioyoqilg'i ishlab chiqariladi.

Natijada Shvetsiyada chiqindilar massasining atigi bir foizi tabiatga chiqariladi. Respublikamizda chiqindilarni yoqish esa poligonlarni o'zida amalga oshirilishi atrof muhitga, aholi salomatligiga jiddiy xavf tug'dirmoqda.

Dunyo bo'ylab chiqindilarni qayta ishlash, ulardan muqobil energiya manbalari ishlab chiqish borasida mamlakatimizda ham ancha ishlar amalga oshirilmoqda. Xususan, Osiyo taraqqiyot banki bilan hamkorlikda amalga oshirilayotgan «Qattiq maishiy chiqindilarni barqaror boshqarish» loyihasi doirasida chiqindi tashuvchi texnika, chiqindi konteynerlari, ekskavatorlar va boshqada maxsus transport vositalari xarid qilish ko'zda tutilgan. Shu bilan birga, 19 ta qattiq maishiy chiqindi poligonlari rekultivatsiya qilish asosida mahalliy hokimlikning yer zaxirasiga qaytariladi.

Maishiy chiqindilar sohasida quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish O'zbekiston Ekologik partiyasi dasturiy maqsadlaridan o'rin olgan:

– chiqindilarni qayta ishlash hajmini 60 foizga, hosil bo'layotgan sanoat chiqindilarini qayta ishlash miqdorini esa 40 foizga yetkazish;

– sanoat va maishiy chiqindilarni boshqarish sohasiga davlat-xususiy sheriklik tamoyillarini, bozor boshqaruvi tizimini rag'batlantirishga yo'naltirilgan huquqiy mexanizmini takomillashtirish;

– saqlash va ko'mib tashlash maqsadida mamlakat hududiga chiqindilarni, shu jumladan chetdan xavfli chiqindilarning har qanday turlarini olib kirishni taqiqlash;

– chiqindilardan energiya manbai sifatida foydalanish texnologiyalarini keng joriy etish.

Qurilish chiqindi poligonlarini mahalliy hokimlik mablag'lari hisobidan qurish va jihozlash va ko'plab tarmoqlar uchun maxsus texnika, katta hajmli konteyner bilan jihozlash ham bugungi kunning dolzarb vazifalaridan hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, chiqindilarning atrof muhit va aholi sog'lig'iga salbiy ta'sirini kamaytirish maqsadida olib boriladigan har qanday sa'y-harakat bugun izchil rag'batlantirilishi kerak. Bu esa yurtimizda ekologik barqarorlikni ta'minlashga, ona tabiatimiz sof toza va ozoda bo'lishiga xizmat qiladi.

References

1. <https://ecouz.uz/news-page/view/71>

2. <https://kun.uz/uz/news/2021/01/30/chiqindilarni-qayta-ishlash>